

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 19-01-2021 r.

Adam Bodnar

XI.070.1.2021.MW

**Pan
Tadeusz Kościński
Minister Finansów, Funduszy
i Polityki Regionalnej**

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze!

Z uwagą zapoznałem się z projektem rozporządzenia z dnia 18 grudnia 2020 r. w sprawie szczegółowych wymogów, jakie muszą spełniać podmioty dokonujące certyfikacji dostępności, wzoru wniosku o wydanie certyfikatu dostępności oraz wzoru certyfikatu dostępności, przedstawionym do zaopiniowania w dniu 30 grudnia 2020 r. (znak sprawy: DZF-XIII.0201.3.2020.JG.2).

Jak Panu Ministrowi wiadomo, Rzecznik Praw Obywatelskich pełni w Polsce funkcję niezależnego mechanizmu monitorującego wdrażanie Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych¹, o którym mowa w art. 33 ust. 2 tego aktu. Jedną z zasad, na jakich opiera się konwencja, jest dostępność. Państwa-strony konwencji są zobowiązane do podjęcia wszelkich odpowiednich środków w celu zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu do środowiska fizycznego, środków transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych, a także do innych urządzeń i usług, powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich. **Dostępność stanowi dla osób z niepełnosprawnościami warunek wstępny prowadzenia samodzielnego życia oraz pełnego uczestnictwa w życiu społecznym na równych zasadach.** Bez dostępu do środowiska fizycznego, transportu, informacji i komunikacji, w tym technologii i systemów informacyjnych i komunikacyjnych, a także innych obiektów lub usług powszechnie dostępnych lub powszechnie zapewnianych, osoby z niepełnosprawnościami nie dysponowałyby równymi możliwościami uczestnictwa w życiu swoich społeczeństw.

¹ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169 z późn. zm.; dalej także jako: konwencja).

Standardy zawarte w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych zostały skonkretyzowane m.in. w przepisach ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. z 2020 r. poz. 1062, t.j.; dalej jako ustawa o dostępności). Podzielał stanowisko w zakresie potrzeby wprowadzenia szczegółowych wymogów, jakie muszą spełniać podmioty dokonujące certyfikacji dostępności. Proponowane przez Pana Ministra rozwiązania w znaczny sposób mogą przybliżyć Polskę do pełniejszego wdrożenia w życie postanowień konwencji. Mając na uwadze ten cel uprzejmie proszę o uwzględnienie przedstawionych poniżej uwag.

1) Reprezentacja osób ze szczególnymi potrzebami w organie certyfikującym

Wskazana w § 2 projektowanego rozporządzenia **reprezentacja podmiotu dokonującego certyfikacji została ograniczona do osób z niepełnosprawnością słuchu, wzroku oraz ruchu**. Należy jednak zauważyć, że środowisko osób z niepełnosprawnościami jest zróżnicowane i nie ogranicza się do wskazanych grup. Konwencja podkreśla różnorodność osób z niepełnosprawnościami i zobowiązuje państwa-strony do przygotowania rozwiązań, które spełniałyby wymagania dostępności dla osób o różnych stopniach sprawności i różnych potrzebach funkcjonalnych. Przy określaniu składu osobowego podmiotów certyfikujących warto też pamiętać, że uwzględnienie potrzeb poszczególnych grup nie jest w tym przypadku przywilejem, lecz wynika z konieczności znoszenia barier i wprowadzania dostępnych rozwiązań w zróżnicowanym społeczeństwie, tak aby każdy mógł w pełni korzystać z przysługujących wolności i praw.

Warto zauważyć, że pojęcie osoby ze szczególnymi potrzebami jest bardzo szerokie. Zgodnie z definicją legalną zawartą w ustawie o dostępności, jest to osoba, która ze względu na swoje cechy, albo ze względu na okoliczności, w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami. W ocenie skutków regulacji rozporządzenia wskazano, że projekt będzie oddziaływał również na osoby starsze. Projektodawca zakłada zwiększenie dostępności usług oferowanych na rynku, co ma wpłynąć na ich wyższą jakość, dla osób ze szczególnymi potrzebami – co powinno odnosić się też do **osób starszych**.

Najszerszy zakres wiedzy o barierach, z jakimi spotykają się osoby starsze mają osoby należące do ogólnopolskich stowarzyszeń senioralnych albo rad seniorów na poziomie lokalnym. Dlatego też, w celu zagwarantowania podmiotom certyfikującym dostępu do niezbędnego poziomu wiedzy, do grona reprezentantów można wprowadzić np. osoby legitymujące się co najmniej 3 letnim zaangażowaniem w prace tego typu podmiotów. Taka regulacja przyczyniłaby się do rozwoju aktywności i niezbędnej reprezentacji potrzeb osób starszych w toku wdrażania rozwiązań. Podjęcie tych działań

będzie istotne z punktu widzenia starzejącego się społeczeństwa, a przez to konieczności uwzględnienia wszelkich potrzeb wskazanej grupy społecznej.

Osoby starsze to nie jedyna grupa pominięta w § 2 rozporządzenia. Nie zostały też uwzględnione np. osoby z niepełnosprawnością intelektualną. W mojej ocenie należy rozważyć uzupełnienie wskazanych luk. Identyfikacja wszystkich potrzeb i zaprojektowanie odpowiednich rozwiązań jest trudne do realizacji, jednak dopiero możliwie najszersza reprezentacja osób z różnymi potrzebami i niepełnosprawnościami umożliwi osiągnięcie zamierzonego celu.

2) Sposób wyznaczania składu zespołu przeprowadzającego audyt dostępności

Powyższa uwaga jest powiązana również z regulacją zawartą w § 5 projektowanego rozporządzenia. Zgodnie z tym przepisem, podmiot dokonujący certyfikacji wyznacza skład zespołu przeprowadzającego audyt dostępności spośród osób, o których mowa w § 2, biorąc pod uwagę zakres działalności podmiotu ubiegającego się o certyfikat dostępności oraz zapewniając przeprowadzenie tego audytu zgodnie z metodyką, o której mowa w § 3 pkt 2. Celem przeprowadzanego audytu jest ewentualne sformułowanie szczegółowych zaleceń w zakresie poprawy dostępności. Wskazane sformułowania powinny obejmować bariery, jakie napotykają osoby ze zróżnicowanymi szczególnymi potrzebami. W projektowanej regulacji nie zostało uwzględnione jednak **kryterium zapewnienia dostępności jak najszerszej liczbie osób**. Moim zdaniem uwzględnienie takiego kryterium byłoby zgodne z zasadą dostępności zawartą w konwencji oraz ustawie o dostępności.

3) Wzór certyfikatu dostępności

Zaproponowany wzór certyfikatu dostępności nie przewiduje możliwości stosowania jego alternatywnych form, które umożliwiłyby zapoznanie się z nim osobom z różnymi niepełnosprawnościami. Jednocześnie odwołanie się do poszczególnych artykułów ustawy bez wyjaśnienia ich treści sprawia, że wskazane komunikaty mogą być nieczytelne. Tymczasem wzór certyfikatu powinien być w pełni zrozumiały dla każdego. Przygotowując taki certyfikat należy uwzględnić potrzeby osób, do których jest on kierowany. Podstawowym odbiorcą komunikatu zawartego w certyfikacie dostępności są osoby ze szczególnymi potrzebami. W związku z tym **należy unikać nadmiernie urzędowych zwrotów, a specjalistyczną terminologię ograniczyć do niezbędnego minimum**. Tym bardziej, że przedstawiciele środowisk osób z niepełnosprawnościami wielokrotnie zwracali uwagę na zbyt skomplikowany język stosowany w dokumentach urzędowych i potrzebę uproszczenia przekazywanych komunikatów.

Dla przykładu: w projektowanym wzorze komunikatu pojawia się sformułowanie: „Po weryfikacji spełnienia minimalnych wymagań, o których mowa w art. 6 ustawy z dnia

19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. z 2020 r. poz. 1062)...”. Taka konstrukcja pozostaje niejasna. Wskazany element nie jest również wymagany zgodnie z art. 19 ust. 2 ustawy o dostępności. Uważam, że zamiast odnośnika do konkretnego przepisu ustawy w tym miejscu należałoby w formie opisowej wskazać zakres wymaganej dostępności. Jednocześnie w takim opisie należy wystrzegać się zbędnych zwrotów specjalistycznych.

4) „Osoby dotknięte niepełnosprawnością” – stosowany język

Rzecznik Praw Obywatelskich wielokrotnie zwracał uwagę na język stosowany w debacie publicznej. **Język dokumentów programujących politykę antydyskryminacyjną powinien być wolny od stereotypów i paternalistycznego podejścia do grup mniejszościowych.** W społeczeństwach demokratycznych osoby z niepełnosprawnością są najbardziej narażone na wykluczenie społeczne. Język stosowany wobec nich powinien służyć włączeniu do społeczeństwa oraz przezwyciężania negatywnych stereotypów.

Założenie to nie jest w pełni realizowane w uzasadnieniu do omawianego rozporządzenia. Jako przykład posłużyć może pojawiające się tam sformułowanie: „osoby dotknięte określonym rodzajem niepełnosprawności”. W języku potocznym słowo „dotknięty” wiąże się głównie z nieszczęściem bądź chorobą. Takie sformułowania wiążą się z mówieniem o osobach z niepełnosprawnościami w ramach modelu charytatywnego, a nie modelu opartym na prawach człowieka, uwzględnionym w konwencji. Z uwagi na zmianę podejścia z opiekuńczego na podejście mające na celu zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami takich samych szans, jakie posiada reszta społeczeństwa, należy zatem unikać wszelkich zwrotów, które mogą mieć wydźwięk negatywny².

Mając powyższe na uwadze, działając w oparciu o art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2020 r. poz. 627, t.j.), zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o analizę niniejszych uwag oraz uwzględnienie przedstawionych propozycji w dalszych pracach nad projektem rozporządzenia.

Z poważaniem

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

² Zob. pkt 6c Uwag końcowych Komitetu ds. Praw Osób z Niepełnosprawnościami z 29 października 2018 r. po rozpatrzeniu sprawozdania Polski z wdrażania konwencji (CRPD/C/POL/CO/1), w którym zawarto zalecenie wyeliminowania wszelkiej negatywnej terminologii w istniejących i przyjmowanych regulacjach prawnych i zastąpienia jej terminologią, która w pełni będzie szanować godność i autonomię osób z niepełnosprawnościami.